

Thomas Gerstenbergs Fond Til Støtte For Retssikkerheden

Fonden der støtter den, der støtter retssikkerheden

Nærmere om retssikkerhed

Begrebet retssikkerhed er undertiden genstand for forskellige opfattelser i offentligheden. Ind imellem hersker der tvivl og forvirring omkring hvad der egentlig menes med retssikkerhed.

Lovens herredømme

I England kaldes retssikkerhed for the rule of law: som kan oversættes med: "lovens herredømme". Dette siger meget mere end det danske udtryk "Retssikkerhed" om, hvad retssikkerhed er: en samfundsorden, hvor forholdet mellem borgerne indbyrdes og borgernes forhold til den offentlige forvaltning er gennemreguleret ved love, der er vedtaget af den demokratisk valgte, lovgivende forsamling (Folketinget) og offentliggjorte i Lovtidende.

Alle kan således finde ud af, hvilken lov der gælder netop for de særlige forhold, man søger oplysning om.

Men der er flere underliggende problemer omkring retssikkerhed: er loven måske i strid med Grundloven, således at den er ugyldig? Eller er den i strid med en tidligere lov og dennes daværende rets- og forvaltningspraksis? Og står borgeren da – dersom den ny lov er mere restriktiv – så i en forringet situation, så man kan sige, at folks retssikkerhed er blevet krænket ved den nye lov? Kan det betyde, at den nye lov er ugyldig?

Kan man evt. tale om et brud på retssikkerheden, hvis loven synes klar, men fortolkes af myndighederne på en ny måde?

Måske fordi de politisk-økonomiske samfundsforhold nu presser en strammere fortolkning igennem. Er borgerens retssikkerhed derved blevet krænket?

Når borgeren i disse forhold vil klage over en afgørelse eller indbringe spørgsmålet for domstolene - er der så tale om forringet retssikkerhed, hvis borgeren ikke bevilges fri proces, eller, hvis en appel af dommen ikke kan indbringes for en højere ret?

Er det et retssikkerhedsspørgsmål, hvis den danske lov og dens forvaltning af myndighederne, er i strid med internationale konventioner, som tidligere er ratificeret af Danmark f.eks. en af FN-konventionerne, eller, hvis den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har underkendt dansk ret og forvaltning i tilsvarende sager?

I alle disse spørgsmål er det vigtigt at holde sig for øje, at begrebet retssikkerhed drejer sig om lovens herredømme. Den lov, som således er gældende – man kalder den "gældende ret" - er den lov og fortolkning, som gælder nu og her, og ikke nogen tidligere lov eller fortolkning, som er blevet ophævet eller ændret ved den nugældende lov.

Når loven ændres og således fastsætter en ny retsorden, er alle de gamle love og fortolkninger døde og ude af billedet, man siger derfor, at "de døde ikke kan binde de levende."

Fra Folketing til forvaltning - lovenes fortolkning

Man har i dag ikke retskrav af nogen som helst grund udover, hvad der tilvejebringes ved den nugældende positive og satte ret. Det hænger sammen med, at Folketinget er rigets højeste myndighed og her bestemmer flertallet ALT uden anden undtagelse end at loven skal være i overensstemmelse med Grundloven. Men Grundloven er formuleret i forsigtige og elastiske vendinger og kan derfor fortolkes på forskellige måder. Når Grundloven fx fastslår, at enhver som ikke kan forsørge sig selv, har krav på støtte fra det offentlige, så er det loven, og ikke Grundloven, der nærmere fastlægger, hvornår og hvordan man til enhver tid skal forstå kravet om støtte fra det offentlige.

Det samme er tilfældet, når en konvention, der er ratificeret af Danmark fastslår, - f.eks. i Handikapkonventionen - at den handikappede har krav på at få enhver støtte, som kan ligestille ham eller hende med den ikke-handikappede borger i alle henseender. Hvad der nærmere ligger i "krav", "enhver", "støtte" og "ligestille", og "i alle henseender" defineres af Folketinget.

Det overlades i loven undertiden til ministerierne nærmere at fastlægge indholdet af disse begreber - eller der henvises blot til forvaltningernes frie skøn - og på dette grundlag udarbejder ministeriet anordninger og cirkulærer til brug for forvaltningsmyndighederne.

Det er dog problematisk, at de nærmere detaljer vedrørende lovens gennemførelse i forvaltningspraksis undertiden overlades til andre end Folketinget, ofte efter en høring af interessereorganisationer og med deltagelse af finansministeren, for kendsgerningen er, at der er grænser for, hvad samfundet har råd til, og politisk kan blive enige om at prioritere.

Man kan derfor konkludere at retssikkerhed alene består i det forhold, at enhver borger kan slå op i loven, læse lovkommentarerne og studere dommene (eller lade sin advokat gøre det) og efter granskningen kende sine rettigheder i relation til loven.

Enhver kan i princippet granske sig frem til, om en lov er Grundlovs- eller konventionsstridig og derfor bør ankes, eller om en forvaltningspraksis er så forkert, at man bør gå til Ombudsmanden eller til domstolene med en klage.

Retssikkerhed er forudsigelighed

I sin essens er retssikkerhed forudsigelighed omkring udfaldet af klage og domstolsafgørelse. Denne forudsigelighed går tabt, hvis forvaltningen træffer afgørelser i strid med lovens ord og praksis, måske fordi den er uvidende - eller fordi den begår magtfordrejning.

Hvis en forvaltning bevidst og fordægtigt forfølger uvedkommende interesser ved sine afgørelser, således at borgeren mister sin retligt forudsigelige sikkerhed omkring loven, er der tale om klart brud på retssikkerhed.

At loven følges til punkt og prikke af forvaltningen - og at domstolene også gør det - er forudsætningen for at tusindvis af advokater landet over, hver dag kan rådgive titusindvis af borgere korrekt omkring deres rettigheder, alene ved at undersøge loven, dens intention og retspraksis.

Er man ikke tilfreds med loven og dens forvaltning, må man dog alligevel følge den, men kan søge at få den ændret ad politisk vej gennem næste folketingsvalg.

Denne fond yder støtte til fremme af retssikkerheden, hovedsageligt for at undgå fejl i forvaltning af lovene. En væsentlig forudsætning for fondens virke i den henseende er, at fonden får information om misligheder, magtfordrejning, eller blot forvaltningsfejl i det offentlige regi. Her hjælper et af demokratiets vigtigste hjørneste, nemlig ytringsfriheden, som den er fastlagt i Grundloven, men også informationsfriheden er her af allerstørste vigtighed. Uden informationer om, hvad der sker i forvaltningerne, kan man ikke ytre sig derom - derfor er enhver indskrænkning af informations- og ytringsfriheden et angreb på demokrati og retssikkerhed.

Fonden støtter ethvert tiltag i retning af at styrke retssikkerheden, ytrings- og informationsfriheden, og honorere de, som samfundsnyttigt afslører misligheder, så der kan blive rettet op.

Betragtninger over tavshedspligt

Et problem der undertiden kan opstå i retssikkerhedssammenhæng, er den administrative tavshedspligt. De borgere, som frem for alle andre kender til forvaltningens gestion er de offentligt ansatte, men mange af disse har i deres ansættelseskontrakter klausuler vedr. en generel eller speciel tavshedspligt omkring forhold, de erfarer i deres ansættelsesforhold. Det er naturligvis ikke viden om chefens eller ministerens privatliv - for den har ingen almen interesse for retssikkerheden - men det kan være kabaliseringer i koridorene omkring at bryde loven ved forvaltningen af den, undertiden i samarbejde med forvaltningens øverste chefer og udfra private, politiske eller økonomiske, ideologiske interesser. Der er mange eksempler på, at dette er sket - især i nyere tid. Og det bør naturligvis afdækkes og bremses - også når det betyder, at en tavshedspligt må brydes. Tavshedspligt kan netop ikke pålægges en medarbejder over for kriminelle og ulovlige forvaltningstiltag, som en ledelse ønsker holdt skjult, for hvis tavshedspligt bruges til at frede retsbrud og kriminalitet på højeste plan, vil tavshedspligten være en kriminel størrelse og medarbejdere som tier om deres viden, vil være medskyldige. I sådanne tilfælde vil overholdelse af tavshedspligten være strafbart for medarbejderen, som ved at tie implicerer sig i forbrydelsen.

En person der bryder sin tavshedspligt for at afværge eller afsløre misligheder i en forvaltning, kan ikke straffes for brud på tavshedspligten. Men naturligvis er

en lovlig tavshedspligt noget, der skal overholdes f.eks. tavshedspligt, der er pålagt ansatte af hensyn til statens sikkerhed eller privatlivets fred.

*Advokat emeritus S. Fergo,
bestyrelsesformand, København juli 2017*